

első és mindmáig egyetlen, a teljes költői életművet értelmező kötet. Mindkét eddigi Ratkó-film 1998-ban készült el. A korábban sugárzott, *Egy úgyon, egy kenyéren* című munka Kántor István szerkesztő-rendező és Kéry Péter operatőr közös alkotása (Duna Televízió), a *Hűségese a dalnak* című portréfilm (MTV I-es csatorna, 1998. december 29.) pedig Veres István rendezése. (Ebben Koncz Gábor eleventette meg Ratkó Józsefet, Antall István, Ratkó korábbi munkatársa és barátja pedig *A költő mindent túlélt* címmel írt esszét a filmről.)

Nagyjából ugyanekkor fogott hozzá a még feldolgozatlan hagyaték átfésüléséhez a Nagykállóban élő, a megyeszékhely könyvtárában dolgozó Babosi László is. A költő leányával, Ratkó Lujzával együtt végzett munkát 2002-ben fontos eredmény koronázta. A Felsőmagyarország Kiadónál a korábbi, az 1995-ös, Márkus Béla szerkesztette *Új évszak kellene* című gyűjteményes kötet után napvilágot láthattak Ratkó József immár teljesnek mondható összes versei (*Ratkó József összes művei I. Versek*) Babosi László szerkesztésében jegyzetapparátusával, Ratkó Lujza szöveggondozásával. (Közben országos és helyi fórumokon tucatnyi tanulmány, cikk is napvilágot látott a költő műveiről, olyan elemzők kezéből, mint Görömbei András, Márkus Béla, Vasy Géza, Bíró Zoltán, Láng Gusztáv, Bényei József és mások.) Ratkó újrafelfedezésének egyik koncentrált eseménye volt a *Szabolcs-szalmár-berégi Szemle* 1996-os emlékszáma, a költő születésének hatvanadik évében. Az értékei iránti mind erősebb fiatal érdeklődést több főiskolai szakdolgozat is mutatta. (Egyik legjobb teljesítmény a Dominyák Zsuzsáé volt 1997-ben *Komplex képek Ratkó József műveiben* címmel.) 2002 karácsonyára – szintén Babosi László és Ratkó Lujza közös szerkesztői és filológiai előkészítésében – a költő drámái is kötetbe foglalva jelenhettek meg. Az életmű-sorozat második könyvét *Ratkó József összes művei II. Drámák* címmel a budapesti Kairosz Kiadó adta ki.

A megyei Ratkó-kultusz, ahogyan a régió teljesebb irodalmi élete és irodalomkutatása, hagyományápolása is, a szellemi élet szféráiban is erős és cselekvőképes földrajzi-emberi vidék arculatát rajzolja föl a magyar kultúra térképére.

János Zoltán

„Tégy!”

A honismereti akadémiák kezdeteiről

Óvatosságra intenek mindenkit, aki netán forrásmunkaként értékelné e szerény visszaemlékezést. Nem azért, mintha a múltba tekintő írás szándékoltan szépített emlékeket tartalmazna. Sokkal inkább azért, mert a történelem sosem szelíd szele szétszórta az emlékezet régebben egymás mellé illeszkedett darabjait. A hiteles sorrend visszaállításához – esetemben – már az idő és a türelem is hiányzik, de legalábbis fogytán van. Szerencsére a honismeret dolgában egy ember esendő emlékezete nem kelthet igazán zavart, hiszen a mozgalom emlékeit sok ezren őrzik. Ez a visszatekintés nem is ennek egészéről szól, csupán egyik szülöttjéről, az Országos Honismereti Akadémiáról, annak is leginkább a megszületéséről.

A honismeret történetében nem egyszerű eligazodni az időpontok és események bozótosában. Legyen elég talán ennek illusztrálására annyi, hogy egyes források szerint 1961 a „szervezett honismereti mozgalom” kezdete, ám a néprajzi és honismereti pályázatokról szólva Szabolcs-Szatmárban már a XVI-at jegyzi egy tanulmány, 1973-ban pedig – július 30-a és augusztus 11-e között – a Vásárosnamény melletti Gergelyugornya a VII. Országos Középszkolai Honismereti diáktábor házigazdája.

E táborozást megelőzően – 1973. július 10–14-e között – tartják meg Nyíregyházán, a Besenyei György Tanárképző Főiskolán a Honismereti Szakkörvezetők Országos Konferenciáját. Az az időszak ez, amikor – néhai dr. Farkas József megállapítása szerint – „polgárjogot nyert mozgalmunk” megyénkben, amit bizonyít az is, hogy a konferencián határozat született a Honismereti Akadémia létrehozásáról és 1974-beli nyíregyházi megrendezéséről.

A szándék – az egyre szélesebb körben szerveződő és megalakult honismereti szakkörvezetők magasabb szintű képzési lehetőségének megteremtésére – már régóta élt a Népművelési Intézet oktatási osztályán témagazdaként tevékenykedő dr. Novák József szívében, eszé-

ben. Az akadémia alapeszméje, szemléletmódja megfelelőnek látszott a szándék megvalósítására, különösen azok után, hogy a Hazafias Népfront – a politikai gazda – Országos Honismereti Bizottsága és az ebben működő kiváló szakemberek is magukénak tekintették az ügyet, nem is szólva a jelentős központi anyagi támogatásról!

Így válhatott az „akadémia” az évek során a honismereti képzés és továbbképzés „felső szint”-jévé. „Mindig más helyen rendezzük meg. Így a mozgalom munkásai maguk is jobban megismerik hazájukat, más tájak, területek honismereti munkáját. A tervezett programba azokat a témákat vesszük fel, amelyekben az otthont adó megye a legjobb lehetőségeket kínálja... igyekszünk eljutni a közvetlen gyakorlat megismeréséhez, ezt szembesítjük az elmélettel és vitatjuk meg” – mondja erről 1977-ben dr. Novák József. „Arra törekszünk, hogy az ismeretek és a tapasztalatok áramlása rendszeres és tervszerű legyen... Az akadémia előadásai megjelennek a Honismeret-ben, s már szinte mindenütt beszámolnak az akadémia elhangzottairól. Ezt a folyamatot tovább kell fejlesztenünk” – olvashatjuk elgondolásai sorában.

Az első Országos Honismereti Akadémiát¹ 1974. július 15-én nyitottuk meg Nyíregyházán – előző évi bejelentése színhelyén – a Bessenyei György Tanárképző Főiskolán. A Szabolcs-Szatmári Szemle így emlékezik meg erről: „Az akadémia szellemi légkörét meghatározó nyitó előadásban Juhász Róbert, a HNF Országos Tanácsának osztályvezetője a honismereti mozgalom közművelődési szerepével és feladataival kapcsolatos kérdéseket elemezte. A témához kapcsolódva Nemes Péter, a Magyar Úttörők Szövetsége titkára »Honismereti munka az úttörő mozgalomban« címmel tartott előadást. Verő Gábor, a Kulturális Minisztérium Múzeumi Főosztályának helyettes vezetője a honismeret és a múzeumok, dr. Novák József, a Népművelési Intézet főelőadója a honismereti tevékenység és a művészeti mozgalmak kapcsolatával foglalkozott. Dr. Hársfalvi Péter, a Bessenyei György Tanárképző Főiskola főigazgató-helyettese a honismereti mozgalom szabolcs-szatmári helyzetéről, dr. Cserevnyák László, az MSZMP KB osztályvezetője Nyíregyháza örökválságáról tartott nagy érdeklődéssel kísért előadást.

Az akadémia második napján a résztvevők Mátészalkára látogattak, ahol dr. Morvay Péter a néprajzi gyűjtőfeladatokról, Molnár József a szatmári Haynau-mondakörről, dr. Muraközi Ágota a Felső-Tisza-vidék néprajzáról tájékoztatta hallgatóságát.” Szakközépiskolai szakkörben tapasztalatcserre, majd könyvtári módszertani bemutatót várt még a vendégekre.

A 17-i vajai látogatás kapcsán olvashatunk dr. Ferenczy Imre, Molnár Mátyás (akkori múzeumigazgató) Rákócziával, illetve a kuruc hagyományok ápolásával foglalkozó előadásáról, valamint dr. Esze Tamástól a kuruc gyűjtemény bemutatójáról. 18-án a nyíregyházi Jósza András Múzeum fogadta az akadémia több mint száz résztvevőjét. Dr. Balogh István a Szabolcs-Szatmár megyei jobbágyfelszabadításról, emlékeinek gyűjtéséről szolt, majd a levéltárban mutatott be honismereti dokumentumokat és kiadványokat.

19-én a Hazafias Népfrontot képviselő Töltési Imre és dr. Gyarmathy Zsigmond a krónikaírás feladataival, módszereivel, Oltvai Ferenc a brigádnaplók hasznosításának lehetőségeivel foglalkozott.

Szervező szemtanúként mi mást is mondhatnék ezek után? Jó hangulatban, jó barátságban és igencsak hasznosan együtt töltött öt nap után már csak a tanulságok levonása maradt a feladat, aminek a zárónapi szabad fórum eleget is tett.

A rendezvényhez jelentős segítséget nyújtó Megyei Művelődési Központ ez alkalommal két módszertani füzetet jelentetett meg, Molnár Mátyás „A Rákóczi-hagyományok gyűjtése” és dr. Gyarmathy Zsigmond „A tsz-krónikaírás módszerei” című sokszorosított dolgozatát.

Folytatóként el kellene sorolni mindazt, ami 1974 után történt, hiszen Töltési Imre 1975-ben már a II. Pécsi Honismereti Akadémia eseményeit ismerteti. (Érdekes, valószínűleg téves nyom, hogy a Honismeret lap alji jegyzete szerint dr. Ortutay Gyula – ugyancsak 1975-ben – a III. Nyíregyházi Honismereti Akadémián tartja előadását a Honismereti mozgalomról.)² 1980-ban a 70 éves dr. Novák Józsefet köszönti a Honismeret. Volt kolléganóm – Jávor Ágnes – a megyénkbeli honismereti táborról, 1982-ben a Fehérgyarmaton, Mátészalkán és

¹ Akkor valóban ezt tekintették „első”-nek, de utóbb a honismereti akadémiák számozásánál az 1973. évit számították „legelsőnek”. Ld. Honismeret 2003. 2. sz. 29–30. old. (Szerk.)

² Ld. az előbbi jegyzetet.

Kisvárdán megalakult pedagógus honismereti munkaközösségekről cikkez, Láczy Magdolna a Megyei Levéltár honismereti mozgalombeli szerepéről. Fvrről évre megannyi hír, tudósítás, tanulmány. Előadászövegek a Kelet-Magyarországtól a Honismereten át a Szabolcs-Szatmári Szemléig, melynek 1982. évi 3. száma a Nyíregyházán 1982. július 12–17-e között megtartott X. Országos Honismereti Akadémiáról közöl ötoldalmi tudósítást. Nem mellékesen, éppen a mozgalom kezdeményezésének köszönhetően eddigre már a Nyíregyházi Honismereti Nyári Egyetem is kilencedik évében jár.

Nagy felkészültségű, jól tájékozott kutató(k)ra vár a mozgalom teljes történetének feltárása és megírása. Ezt a szép munkát az utódokra hagyományozom. Kezdjének hozzá, míg túl távolra nem kerül tőlünk a saját múltunk.

Az ügyet szíves jóindulatukba ajánlom már csak azért is, mert – legnagyobb bánatomra – egy időben, a rendszerváltás nemes, ám olykor mégis galád hevületében elenyészni látszott a honismeret. Egy európai szellemű, szemléletű Magyarország tán elismeri már ezt, nemcsak kárára, de javára is, ha komolyan vesszük, hogy magyarságunkkal együtt akarunk az Európa-család megbecsült tagjává válni.

Élményeim, emlékeim sokaságát végül is hagy összegezzem egy Kölcseyt idéző vallomással: „Tégy! és érezni fogod, miként szórt el a természet szerelmet mindenhol. Fa, melyet plántáltál, kunyhó, melyet építeni fogsz, föld, melyen barázdát szántottál, háznép, melyért izzadnod kell: egyről egyig boldogító szerelmek lesznek tárgyai. S majd ha tetteidnek nagyobb kört veendsz; ha azt, amit parányi körülményeidért híven tevéll, a hazáért teend! mint fognak érzelmeid magosolni! mint fogsz olthatatlan szerelmeire gyűlni fáradságod nagy céljáért!”³

L. Tóth László

Pro Patria...

Alig múlt el 2002-ben Kossuth Lajos születésének 200. évfordulója, újabb jeles történelmi eseményre, a Rákóczi-szabadságharc megkezdésének 300. évfordulójára emlékezhetünk.

Az 1703-tól 1711-ig váltakozó szerencsével folyó küzdelemsorozat tiszteletére hirdette meg az úttörőszövetség a nyolc évig tartó RÁKÓCZI EMLÉKTŰRÁK jelvénytörvény szerző tóraozgalmát. Ennek keretében olyan hazai és határon túli emlékhelyek felkeresésére hívja az érdeklődőket, ahol Rákóczi személyesen is járt, illetve ahol a szabadságharc valamilyen jelentősebb eseménye történt.

A jelvénytörvény szerző tóraozgalmat igazoló füzetében több mint 200 emlékhely szerepel rövid helytörténeti ismertetéssel. A könnyebb eligazodás végett a hazai emlékhelyek megyénként, a külföldiek pedig országoként felsorolásban találhatók meg.

Az igazolófüzetben nem szereplő emlékhelyeket a résztvevők fedezhetik fel túraik során, és ezt a füzet végére jegyezhetik be. Minden emlékhely felkeresését füzetben történő bélyegzéssel vagy más módon – fotó, aláírás stb. – kell igazolni, amelyért egy-egy pont jár. A résztvevők 20 pontért emléklapot, 30 pontért pedig turaajvényt kapnak.

A Nagyságos Fejedelemtől vezetett szabadságharc, amelynek vörös selyemzászlóin az „Istennel a Hazáért és Szabadságért” aranybetűs latin felirat ékeskedett – közös nemzeti örökségünk, a nemzeti összefogás máig sugárzó példája. Ezért is hirdették meg a tóraozgalmat szervezői azt minden érdeklődő, hagyománytisztelő gyermek és felnőtt számára, és ezért is fogadta el több civil szervezet az ebben való tevékeny együttműködést.

A turafüzet helytörténeti ismertetői jól felhasználhatók azok számára is, akik „csak” tájékozódni szeretnének erről a dicső történelmi korszakunkról. Ugyancsak hasznos segédkönyv lehet a turaik, táborok szervezői számára is programjaik összeállítása során.

A füzet beszerezhető az úttörőszövetségtől (1121 Budapest, Konkoly Thege M. u. 21.). Ugyanitt kérhető bővebb információ a 395-6538-as telefonszámon.

³ Hass, alkoss, gyarapíts! Kölcsey-breviárium. Szerk.: Papp János. Bp., 1975. 210. old.